

درس ۶

* سوالات تشریحی

۱- در بیت زیر، واژه «سر» کدام حقیقی و کدام مجازی است؟ طاقت سر بریدنم باشد   وز حبیبم سر بریدن نیست
۲- هر یک از واژه‌های زیر را در معنی مجازی به کار ببرید. الف) خورشید   ب) شهر
۳- چرا واژه «زبان» در بیت زیر مجاز است؟ قرینه آن چیست؟ برآشفت عابد که خاموش باش   تو مرد زبان نیستی گوش باش
۴- در عبارت زیر کدام واژه، قرینه مجاز است؟ دیدم نفسم در نمی‌گیرد و آتشم در هیزم تو اثر نمی‌کند.
۵- ثابت کنید در بیت زیر، واژه «جهان» مجاز است. جهان انجمن شد بر تخت اوی   فروماند از فرّه و بخت اوی
۶- در بیت زیر، واژه‌های مجاز را مشخص کنید. حاجت‌گه جمله جهان اوست   محراب زمین و آسمان اوست
۷- در بیت زیر، معنی حقیقی واژه مجاز را بنویسید. تهمت‌ن گز اندر کمان راند زود   بدان سان که سیم‌رغ فرموده بود
۸- در بیت « ستاره‌ای بدرخشید و ماه مجلس شد / دل رمیده ما را انیس و مونس شد» کدام واژه، اشتراک مجاز و استعاره دارد؟
۹- در بیت « بر قدم او قدمی می‌کشید / وز قلم او رقمی می‌کشید» قلم مجاز از چیست؟ قرینه آن را بنویسید.
۱۰- در بیت زیر، آیا واژه‌ای در معنای مجازی به کار رفته است؟ گرچه شیر است در برابر موش   لیک موش است در مصاف پلنگ

۱۱- معنی مجازهای مشخص شده را از میان کلمات ذکر شده انتخاب کنید. (۲ واژه اضافه است)

«قصد - جرئت - مردم - خشم - انگشتی - نویسندگی - قدرت»

الف) بر صفرای خویش بر نیامدم.

ب) بر آشفته ایران و برخاست گرد همی هر کسی کرد ساز نبرد

پ) سر آن ندارد که امشب برآید آفتابی چه خیال ها گذر کرد و گذر نکرد خوابی

ت) دهخدا قلم خوبی داشت.

ث) این پیر بر حق ، دل کسب این منصب را دارد.

۱۲- قرینه را در مجازهای به کار رفته نشان دهید.

الف) من آن نگین سلیمان به هیچ نستانم

ب) ماه دشت لاله ها را روشن کرده بود.

پ) دفتر فکرت بشوی ، گفته سعدی بگوی دامن گوهر بیار بر سر مجلس بیار

۱۳- در مصراع «دست در حلقه آن زلف دوتا نتوان کرد» واژه «.....» در معنای «نانهاده» کاربرد دارد.

۱۴- در بیت زیر ، دو واژه «حلق» و «.....» به ترتیب ، مجاز از «.....» و «.....» هستند.

« گر نبندی زین سخن تو حلق را آتشی آید بسوزد خلق را » (مولوی)

۱۵- سروده زیر را بخوانید ؛ سپس جدول را کامل کنید.

فریب جهان را مخور ، زینهار

پیایی بکش جام و سرگرم باش بهل (رها کن) گر بگیرند بیکارها (علامه طباطبایی)

واژه	مفهوم نانهاده	قرینه
گل	.....	.....
.....	.....	.....
جام	.....	.....

۱۶- مفهوم «مجاز» های مشخص شده را بنویسید.

الف) روزگاری شد و کس مرد ره عشق ندید حالیا چشم جهانی ، نگران من و توست (سایه)

ب) راه می بینم در ظلمت ، من پر از فانوسم (سهراب سپهری)

پ) نازم آن سرو خرامان را که از بس ناز دارد دسته سنبل ، مدام از شانه پا انداز دارد (فرخی یزدی)

ت) سر آن ندارد امشب که برآید آفتابی چه خیال ها گذر کرد و گذر نکرد خوابی (سعدی)

۱۷- در هر بیت و عبارت ، «مجاز» را بیابید و مفهوم آن را بنویسید.

الف) نشست و لولو از نرگس همی ریخت   بدان آب از جهان ، آتش برانگیخت (نظامی)

ب) فصل گل می گذرد ، هم نفسان بهر خدا   بنشینید به باغی و مرا یاد کنید (ملک الشعراى بهار)

پ) برآشفت عابد که خاموش باش   تو مرد زبان نیستی ، گوش باش (سعدی)

۱۸- در بیت زیر ، کدام واژه مشخص شده ، در معنای حقیقی (نهاده) کاربرد دارد و کدام «مجاز» است؟ در هر «مجاز» ، «قرینه» را مشخص کنید.

_____ گلا و تازه بهارا ، تویی که عارض تو   طراوت گل و بوی بهار من دارد (سعدی)

۱۹- واژه های زیر را در معنی نانهاده (مجازی) به کار ببرید.

چشم:

قلم:

ستاره:

۲۰- معنای واژه «جام» را در دو مصراع زیر مقایسه کنید و درباره «حقیقت» یا «مجاز» بودن آن با ذکر دلیل توضیح دهید.

الف) از جام عشق بین ، همه باغ و بهار ، مست

ب) جام می و خون دل ، هر یک به کسی دادند

* سوالات تستی

۱- در کدام بیت صنعت «مجاز» به کار رفته است؟

(۱) کمان به زه را به بازو فکند   به بند کمر بر بزد تیر چند

(۲) خروشید کای مرد رزم آزمای   هماوردت آمد مشو باز جای

(۳) بیامد که جوید ز ایران نبرد   سر هم نبرد اندر آرد به گرد

(۴) به گرز گران دست برد اشکبوس   زمین آهنین شد سپهر آبنوس

۲- در کدام گزینه از صنعت «مجاز» استفاده نشده است؟

(۱) او تمام کاسه را خورد.   (۲) دنیا از زورگویی بیزار است.

(۳) مغز مهم ترین بخش عصبی است.   (۴) من دل این کار را ندارم.

۳- در کدام گزینه مجاز درست مشخص نشده است ؟

(۱) خروشید و مژگان پر از آب کرد.   (۲) جهان را سراسر سوی داد خواند.

(۳) دل من رای تو دارد، سر سودای تو دارد.   (۴) به یک نعره، کوهی ز جا برکنند.

۴- در بیت زیر کدام کلمه، دارای صنعت ادبی «مجاز» است؟			
«پند من بشنو به جز با نفس شوم بد سرشت با همه عالم مدارا کن، کمال این است و بس»			
(۱) پند	(۲) عالم	(۳) کمال	(۴) نفس
۵- در عبارت «دیدم که نفسم در نمی‌گیرد و آتشم در هیزم تر اثر نمی‌کند» کلمه «نفس» به قرینه کدام قسمت از متن مجاز است؟			
(۱) دیدم	(۲) آتش	(۳) در نمی‌گیرد	(۴) هیزم
۶- در بیت زیر، کدام آرایه ادبی وجود دارد؟			
«زمال و جاه ندارد تمتعی هرگز کسی که بازوی ظلم و سر ستم دارد»			
(۱) مجاز	(۲) سجع	(۳) تشبیه	(۴) ایهام
۷- کدام گزینه در بیت زیر مجاز است؟			
«محتاج قصه نیست، گرت قصد خون ماست چون رخت از آن توست به یغما چه حاجت است»			
(۱) محتاج و قصد	(۲) رخت و حاجت	(۳) یغما و قصه	(۴) رخت و خون
۸- «سر» در کدام گزینه معنی مجازی ندارد؟			
(۱) سر هم نبرد اندر آرد به گرد (۲) زبان خامه ندارد سر بیان فراق (۳) سر ما نداری سر خویش گیر (۴) سر آن ندارد امشب که برآید آفتابی			
۹- «قلم» در عبارت زیر متناسب با کدام گزینه به کار رفته است؟			
«تغییر قلم هنگام ملال و خستگی، مثل عوض کردن اسب‌های یدک است در طول منزل‌ها و امتداد مسافت‌ها»			
(۱) استعاره	(۲) کنایه	(۳) مجاز	(۴) تلمیح
۱۰- در بیت زیر کدام یک از علایق مجاز دیده می‌شود؟			
«پیش دیوار آن چه گویی، هوش دار تا نباشد در پس دیوار گوش»			
(۱) لازمیه	(۲) محلیه	(۳) کلیه	(۴) جزئیه
۱۱- «عالمی» در بیت زیر دارای کدام علاقه مجاز است؟			
«دل عالمی بسوزی چو عذار برفروزی تو از این چه سود داری که نمی‌کنی مدارا»			
(۱) آلیه	(۲) سببیه	(۳) لازمیه	(۴) محلیه

۱۲- زبان در بیت زیر، متناسب با کدام گزینه به کار رفته است؟

«برآشفت عابد که خاموش باش   تو مرد زبان نیستی گوش باش»

(۱) استعاره   (۲) تشبیه   (۳) مجاز   (۴) تلمیح

۱۳- در کدام گزینه، بیشترین مجاز دیده می‌شود؟

(۱) از دست و زبان که برآید   کز عهده شکرش به درآید

(۲) هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای   من در میان جمع و دلم جای دیگر است

(۳) پیش دیوار آن چه گویی، هوش دار   تا نباشد در پس دیوار گوش

(۴) هر گه که دل به عشق دهی خوش دمی بود   در کار خیر حاجت هیچ استخاره نیست

۱۴- مفهوم مجازی کدام کلمه مشخص شده، درست آمده است؟

(۱) وقت آن شد که به گل، حکم شکفتن بدهی   ای سرانگشت تو آغاز گل افشانی‌ها (دست)

(۲) اسب سفید وحشی، مشکن مرا چنین   بر من نگیر خنجر خونین چشم خویش (نگاه)

(۳) فتاده بر سر من فکرهای دور و دراز   بر آن سرم که کنم سوی آسمان پرواز (اندیشه)

(۴) هر که او شعر مرا خرده گرفت   بیشتر من قلمش بستایم (مقام)

۱۵- در سروده زیر، کدام واژه، در «معنای حقیقی» خود به کار رفته است؟

منت سدره و طوبی ز پی سایه مکش   که چو خوش بنگری ای سروروان این همه نیست

دولت آن است که بی خون دل آید به کنار   ورنه با سعی و عمل، باغ جنان این همه نیست

(۱) سایه   (۲) سرو   (۳) دولت   (۴) سدره

۱۶- با توجه به بیت زیر، واژه «سر» در مصراع اول و دوم، به ترتیب در معنای «.....» و «.....» کاربرد دارد.

«من اول که این کار در سر داشتم   دل از سر به یک بار برداشتم» (سعدی)

(۱) نانهاده - نانهاده   (۲) نهاده - نانهاده   (۳) نانهاده - نهاده   (۴) نهاده - نهاده

۱۷- در کدام گزینه «مجاز» با علاقه «مشابهت» به کار رفته است؟

(۱) آه از آن جور و تطاول که در این دامگه است   آه از آن سوز و نیازی که در آن محفل بود (حافظ)

(۲) به کسی، هر نفسی، الفت نتوان کرد ای دل   چون کبوتر منشین بر لب بام کس (سلیم)

(۳) توانگر که باشد زرش زیر خاک   ز دزدان بود، روز و شب، ترسناک (نظامی)

(۴) خسروی، کار گدایی، کی بود؟   این به بازوی چو مایی کی بود؟ (عطار)

۱۸- در شعر زیر، همه واژه‌ها به جز ..... در معنای «نانهاده» آمده‌اند.

سفله چو جاه آمد و سیم و زرش سیلی خواهد به ضرورت سرش

آن شنیدی که حکیمی چه گفت؟ مور همان به که نباشد پرش (سعدی)

(۱) سیم (۲) سیلی (۳) سر (۴) جاه

۱۹- در بیت «جهانی در پی ات مفتون به جای اشک گریان، خون / عجب می دارم از هامون که چون دریا نمی باشد»، کدام واژه می تواند برای مفهوم نانهاده واژه «جهان»، «قرینه» باشد؟

(۱) هامون (۲) مفتون (۳) دریا (۴) خون

۲۰- در بیت زیر، کدام واژه ها «مجاز» محسوب می شوند؟

«هر شب که فلک ز آن مه بی مهر سخن گفت یک شهر به فریاد ز فریاد من آمد» (فروغی بسطامی)

(۱) مهر - شهر (۲) شب - بی مهر (۳) شهر - شب (۴) فلک - بی مهر

۲۱- همه گزینه ها دارای مجاز با علاقه شباهت است به جز گزینه .....

(۱) در مملکت چو غرش شیران گذشت و رفت این عوعو سگان شما نیز بگذرد

(۲) بادی که در زمانه بسی شمع ها بکشت هم بر چراغدان شما نیز بگذرد

(۳) زین کاروان سرای بسی کاروان گذشت ناچار کاروان شما نیز بگذرد

(۴) هر که با پولاد بازو پنجه کرد ساعد مسکین خود را رنجه کرد

۲۲- واژه «عالم» در همه گزینه ها معنی «مجازی» دارد، به جز گزینه .....

(۱) ای ز عشقت عالمی را روی در آوارگی دیدمت یک بار، از آن شد کار دل یکبارگی

(۲) دل عالمی ز جا شد ز تجلی جمالت دو جهان به هم برآمد ز کرشمه غریبت

(۳) عالمی را با وفاق و سربلندی می توان ساخت.

(۴) دل عالمی بسوزی چو عذار برفروزی تو از این چه سود داری که نمی کنی مدارا؟

۲۳- در بیت زیر کدام واژه به صورت «مجاز» به کار نرفته است؟

دلا تا کی در این زندان فریب این و آن بینی یکی زین چاه ظلمانی برون شو تا جهان بینی

(۱) زندان (۲) فریب (۳) جهان (۴) چاه